

Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State
t.a.v. mevrouw A.A.E. Jansen
Postbus 20019
2500 EA Den Haag

SECRETARIAAT KIESRAAD

Datum
20 oktober 2015

Ons kenmerk
2015-0000618105

Uw kenmerk
201507896/1/A2

Blad
1 van 4

Bezoekadres
Herengracht 21
2511 EG Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.kiesraad.nl

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Onderwerp
Verweerschrift zaaknr.: 201507896/1/A2

1. Inleiding

1.1 De Kiesraad ontving op 19 oktober jl. een afschrift van het beroep dat de heer J.L. de Kreek te Amsterdam heeft ingesteld tegen het besluit van de Kiesraad, handelend als centraal stembureau voor het houden van een referendum, d.d. 12 oktober jl., inzake toelating van het definitief verzoek tot het houden van een raadgevend referendum over de Wet tot goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds, (Trb. 2014, 160 / Kamerstukken II 2014/15, 34 116, nr. 2).¹

In uw begeleidende brief d.d. 19 oktober jl., met bovengenoemd zaaknummer, verzoekt u de Kiesraad ervoor te zorgen dat de op de zaak betrekking hebbende stukken uiterlijk woensdag 21 oktober om 15.00 uur in uw bezit zijn, hetgeen ook geldt voor een verweerschrift namens de Kiesraad. Aan dit verzoek wordt bij deze voldaan.

2. Procesverloop

2.1. Op 1 juli jl. trad de Wet raadgevend referendum in werking.² Kort daarna – op 10 juli jl. maakte de minister van Buitenlandse Zaken in de Staatscourant bekend dat het mogelijk was om een referendum aan te vragen over de onder 1.1. genoemde goedkeuringswet.³

¹ Besluit van het centraal stembureau d.d. 12 oktober 2015, waarvan mededeling is gedaan in de Staatscourant van 15 oktober 2015, nr. 35910 (**Bijlage 1 - I/II**).

² Wet van 30 september 2014, Stb. 122.

³ Besluit van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 8 juli 2015, gepubliceerd in de Staatscourant van 10 juli 2015, nr. 20054 (**Bijlage 2**).

Datum
20 oktober 2015

Ons kenmerk
2015-0000618105

Onderdeel
Secretariaat Kiesraad

Blad
2 van 4

- 2.2. Of een dergelijk referendum daadwerkelijk plaatsvindt, is afhankelijk van de vraag of daartoe voldoende verzoeken worden ingediend. Dat gebeurt in twee fasen. In de eerste – inleidende – fase moesten in dit concrete geval binnen vier weken na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin de mededeling van de minister van Buitenlandse Zaken was geplaatst ten minste 10.000 verzoeken worden ingediend. Deze fase is succesvol doorlopen, zo maakte de voorzitter van de Kiesraad op 13 augustus jl. bekend.⁴
- 2.3. In de tweede – definitieve – fase moesten binnen zes weken na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin voornoemde mededeling van de voorzitter van de Kiesraad was geplaatst ten minste 300.000 geldige verzoeken – in de Wet raadgevend referendum ondersteuningsverklaringen genoemd – worden ingediend.
- 2.4. De Wet raadgevend referendum gaat primair uit van een papieren proces. Weliswaar biedt de wet – in art. 43, tweede lid, – de mogelijkheid te besluiten dit proces te digitaliseren, maar daar heeft de regering vooralsnog niet voor gekozen.
- 2.5. Ter verkrijging van voldoende ondersteuningsverklaringen is door GeenPeil een app ontwikkeld voor het langs digitale weg invullen en ondertekenen van de onderhavige referendumverzoeken. De online ingevulde formulieren zijn vervolgens geprint en gebundeld bij het postadres van de Kiesraad te Heerlen ingeleverd. Veruit de meeste ontvangen verzoeken zijn via deze weg bij de Raad binnengekomen.
- 2.6. In de openbare zitting d.d. 14 oktober jl. maakte de Kiesraad zijn besluit van 12 oktober jl. bekend, inhoudende toelating van het definitieve verzoek. In totaal werden 472.849 definitieve verzoeken ontvangen. Hiervan zijn er na controle met behulp van een steekproef 427.939 geldig verklaard, waarmee het door de Wet raadgevend referendum vereiste aantal van 300.000 ruimschoots is behaald.
- 2.7. Ingevolge artikel 91, onder a, van de Wet raadgevend referendum kan tegen het besluit van de Kiesraad beroep worden ingesteld binnen zes dagen na bekendmaking van het besluit in de Staatscourant.⁵

3. Beroepschrift

- 3.1. De heer De Kreek stelt zich, blijkens zijn beroepschrift d.d. 19 oktober jl. op het standpunt dat de Kiesraad ten onrechte verzoeken die tot stand zijn gekomen en ondertekend met behulp van voornoemde app als rechtsgeldig heeft geaccepteerd. De ondersteuningsverklaringen bevatten in de ogen van de heer De Kreek onjuiste en/of onvolledige gegevens want, zo stelt hij, er is op het

---

⁴ Besluit van de voorzitter van de Kiesraad d.d. 13 augustus 2015, waarvan mededeling is gedaan in de Staatscourant van 18 augustus 2015, nr. 25882 (**Bijlage 3 - I/II**).

⁵ Zie voetnoot 1.

merendeel van de ingediende verklaringen geen sprake van een handtekening in de zin van artikel 45, lid 3, sub d, jo artikel 41, lid 3, van de Wet raadgevend referendum. De heer De Kreek voert in dit verband mede aan dat in het papieren verkeer tussen burgers en de Kiesraad als bestuursorgaan door bemiddeling van GeenPeil/GeenStijl.nl elektronische handtekeningen zijn gezet, hetgeen in strijd is met de rechtspraak van de Raad van State.

- 3.2. De heer De Kreek merkt voorts op dat de overgrote meerderheid van de ondersteuningsverklaringen onbevoegd aan de Kiesraad is verstrekt. De Kiesraad heeft in de ogen van de heer De Kreek ten onrechte nagelaten een schriftelijke machtiging te verlangen ex artikel 2:1, lid 1, van de Algemene wet bestuursrecht.
- 3.3. Ook is er in de ogen van de heer De Kreek alle aanleiding aan te nemen dat grote hoeveelheden ondersteuningsverklaringen afkomstig zijn van personen die meer dan één verzoek tot het houden van en referendum over dezelfde wet hebben ingediend.

4. Standpunt verweerder

- 4.1. De Kiesraad stelt zich op het standpunt dat de met behulp van de door GeenPeil ontwikkelde app tot stand gekomen verzoeken rechtmatig zijn en dus geaccepteerd kunnen worden. De Wet raadgevend referendum eist dat verzoeken schriftelijk – op papier – worden ingediend. Welnu, dat is in het onderhavige geval ook gebeurd. In juridische zin was in het onderhavige geval geen sprake van elektronisch verkeer tussen burger (verzoeker) en bestuursorgaan (de Kiesraad), maar was sprake van belangenbehartiging door GeenPeil in het verkeer met de Kiesraad. Dat contact heeft niet elektronisch plaatsgevonden, maar via papier. De heer De Kreek stelt in zijn beroepschrift de rechtmatigheid van het aldus ingediende verzoek ter discussie, omdat de gezette handtekening in zijn ogen niet voldoet aan de eisen die wettelijk worden gesteld aan een elektronische handtekening en omdat de Kiesraad niet met 100% zekerheid heeft kunnen controleren of de op de formulieren voorkomende handtekeningen wel de handtekeningen zijn van de vermelde personen. Deze laatste opmerking is in zijn algemeenheid juist, maar de Kiesraad is van oordeel dat de wetgever controle van de juistheid van de handtekening ook niet heeft verlangd van de Raad. De wetgever heeft gekozen voor een laagdrempelige regeling, onder meer door niet een kopie van een geldig ID-bewijs van verzoekers te vragen. De Kiesraad controleert of alle rubrieken van het voorgeschreven formulier zijn ingevuld en of de op het formulier vermelde persoonsgegevens zijn te relateren aan een in de gemeentelijke Basisregistratie Personen voorkomende, kiesgerechtigde persoon. Waarom deze handelwijze van de Kiesraad in strijd zou zijn met de rechtspraak van de Raad van State, vermag de Kiesraad niet in te zien.
- 4.2. Ten aanzien van de in het beroepschrift gemaakt opmerking over het in casu door de Kiesraad niet vragen om een machtiging van verzoekers aan GeenPeil merkt de Kiesraad op dat het vastgestelde formulier op grond van de Kies- en

Datum
20 oktober 2015

Ons kenmerk
2015-0000618105

Onderdeel
Secretariaat Kiesraad

Blad
4 van 4

Referendumregeling (model Wrr 41-1) geen expliciete machtiging van de ondersteuner vergt en de Kiesraad is niet bevoegd om naast de door verzoekers aan te leveren persoonsgegevens nog andere informatie of verklaringen te vragen. In dit verband is voorts nog relevant dat uit artikel 2:1 Awb niet voortvloeit dat de Kiesraad verplicht zou zijn om een schriftelijke machtiging te verlangen.

- 4.3. In relatie tot de opmerking van de heer De Kreek dat er alle aanleiding is te veronderstellen dat grote hoeveelheden ondersteuningsverklaringen afkomstig zijn van personen die meer dan één verklaring hebben ingediend, merkt de Kiesraad op dat bij controle van de ingediende verzoeken met behulp van de steekproef – met een totale omvang van 4.112 – van geen enkel geval van meervoudige indiening is gebleken.

5. Conclusie

- 5.1. Gelet op het voorgaande verzoekt de Kiesraad u het beroep ongegrond te verklaren.

's Gravenhage, 20 oktober 2015

KIESRAAD 2015/

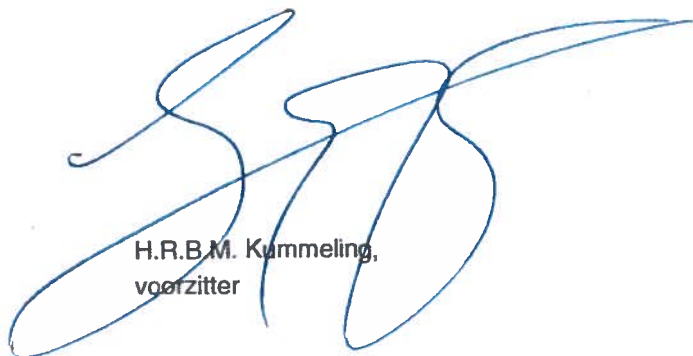
HET CENTRAAL STEMBUREAU VOOR HET HOUDEN VAN EEN REFERENDUM;

Gelet op artikel 44, eerste lid, van de Wet raadgevend referendum;

BESLUIT:

Het definitief verzoek tot het houden van een raadgevend correctief referendum over de Wet tot goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds, (Trb. 2014, 160 / Kamerstukken II 2014/15, 34 116, nr. 2) toe te laten, omdat hiervoor het wettelijk voorgeschreven aantal ondersteuningsverklaringen is ingediend. Ingevolge artikel 44, tweede lid, van de Wet raadgevend referendum zijn ten minste 300.000 geldige ondersteuningsverklaringen vereist. In totaal zijn 472.849 verklaringen ontvangen. Van deze verklaringen zijn er 44.910 als ongeldig aangemerkt. Het aantal als geldig aangemerkte verklaringen bedraagt 427.939.

's-Gravenhage, 12 oktober 2015.

H.R.B.M. Kummeling,
voorzitter

M. Bakker
secretaris-directeur

Een ieder wiens belang rechtstreeks bij dit besluit betrokken is, kan hiertegen op grond van artikel 91, eerste lid, van de Wet raadgevend referendum uiterlijk op de zesde dag na dagtekening van de Staatscourant waarin de beschikking is opgenomen, beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag. Het beroep moet op grond van artikel 6:5 van de Algemene wet bestuursrecht zijn ondertekend en dient ten minste de naam en het adres van de indiener, de dagtekening, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht, alsmede de gronden waarop het beroep rust, te bevatten. Zo mogelijk wordt een kopie van het bestreden besluit bijgevoegd. Indien beroep wordt ingesteld, is griffierecht verschuldigd.

Toelating definitief verzoek voor een referendum over de Wet tot goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds

De voorzitter van de Kiesraad, in zijn hoedanigheid als voorzitter van het centraal stembureau voor het houden van een referendum, maakt bekend dat het definitief verzoek tot het houden van een raadgevend referendum over de Wet tot goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds, (Trb. 2014, 160 / Kamerstukken II 2014/15, 34 116, nr. 2) is toegelaten, omdat hiervoor het wettelijk voorgeschreven aantal ondersteuningsverklaringen is ingediend. Ingevolge artikel 44, tweede lid, van de Wet raadgevend referendum zijn tenminste 300.000 geldige ondersteuningsverklaringen vereist. In totaal zijn 472.849 verklaringen ontvangen. Van deze verklaringen zijn er 44.910 als ongeldig aangemerkt. Het aantal verklaringen dat als geldig is aangemerkt bedraagt 427.939. De controle van de verklaringen heeft plaatsgevonden door middel van een steekproef overeenkomstig de voorschriften in het Besluit raadgevend referendum.

's-Gravenhage, 12 oktober 2015

*H.R.B.M. Kummeling,
voorzitter Kiesraad*

Het proces-verbaal inzake de beoordeling van het definitief verzoek en een kopie van de lijsten waarop één of meer verklaringen ongeldig zijn verklaard, liggen gedurende twee weken na de openbare zitting waarop het centraal stembureau het besluit bekend heeft gemaakt, te weten 14 oktober 2015, ter inzage bij de Kiesraad, Herengracht 21 te 's-Gravenhage.

Gedurende zes dagen na de openbare zitting waarin het centraal stembureau het besluit bekend heeft gemaakt, kan een belanghebbende tegen het besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag.

Referendabiliteitsbesluit inzake de wet houdende goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds

Mededeling:

De Minister van Buitenlandse Zaken, deelt mee dat het volgende wetsvoorstel is bekrachtigd en dat daarover het onderstaande besluit is genomen:

Nummer: MINBUZA-2015.337422

Titel: Goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds

Vindplaats: Trb. 2014, 160 / Kamerstukken II 2014-2015, 34 116 nr. 2

Referendum mogelijk: ja

Binnen vier weken na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin deze mededeling is geplaatst, kan iedere kiesgerechtigde met betrekking tot een wet waarvan is vastgesteld dat daarover een referendum kan worden gehouden, een verzoek tot het houden van een referendum indienen. Een verzoek wordt ingediend door het tekenen van de lijst die voor deze wet beschikbaar wordt gesteld door de Kiesraad. De lijst wordt ingediend bij de Kiesraad.

Besluit:

Besluit van de Minister van Buitenlandse Zaken van 8 juli 2015, nr. MINBUZA-2015.337422, houdende het besluit of over de wet houdende goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds een referendum kan worden gehouden.

De Minister van Buitenlandse Zaken, in overeenstemming met de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Gelet op artikel 6, derde lid, van de Wet raadgevend referendum;

Besluit:

Over de wet houdende goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds kan een referendum worden gehouden op grond van artikel 4 van de Wet raadgevend referendum.

Gedurende zes dagen na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin dit besluit is geplaatst, kan een belanghebbende tegen het besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

*De Minister van Buitenlandse Zaken,
Voor deze,
Het Hoofd van de Afdeling Verdragen,*

Gedurende zes dagen na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin dit besluit is geplaatst, kan een belanghebbende tegen het besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

KIESRAAD 2015/460844

DE VOORZITTER VAN HET CENTRAAL STEM-BUREAU VOOR HET HOUDEN VAN EEN REFERENDUM;

Gelet op artikel 32, eerste lid, van de Wet raadgevend referendum;

BESLUIT:

Het inleidend verzoek tot het houden van een raadgevend correctief referendum over de Wet tot goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds (Trb. 2014, 160 / Kamerstukken II 2014/15, 34 116, nr. 2) toe te laten, omdat hiervoor het wettelijk voorgeschreven aantal verzoeken is ingediend. Ingevolge artikel 32, tweede lid, van de Wet raadgevend referendum zijn 10.000 geldige verzoeken vereist. In totaal zijn 14.441 verzoeken ontvangen. Van deze verzoeken zijn er 961 ongeldig. Het aantal geldige verzoeken bedraagt 13.480.

's-Gravenhage, 13 augustus 2015

H.R.B.M. Kummeling,
voorzitter

Een ieder wiens belang rechtstreeks bij dit besluit betrokken is, kan hiertegen op grond van artikel 91, eerste lid, van de Wet raadgevend referendum uiterlijk op de zesde dag na dagtekening van de Staatscourant waarin de beschikking is opgenomen, beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag. Het beroep moet op grond van artikel 6:5 van de Algemene wet bestuursrecht zijn ondertekend en dient ten minste de naam en het adres van de indiener, de dagtekening, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht, alsmede de gronden waarop het beroep rust, te bevatten. Zo mogelijk wordt een kopie van het bestreden besluit bijgevoegd. Indien beroep wordt ingesteld, is griffierecht verschuldigd.

Toewijzing inleidend verzoek voor een referendum over de Wet tot goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds

De voorzitter van de Kiesraad, in zijn hoedanigheid als voorzitter van het centraal stembureau voor het houden van een referendum, maakt bekend dat het inleidend verzoek tot het houden van een raadgevend correctief referendum over de Wet tot goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds (Trb. 2014, 160 / Kamerstukken II 2014/15, 34 116, nr. 2) is toegelaten, omdat hiervoor het wettelijk voorgeschreven aantal verzoeken is ingediend. Ingevolge artikel 32, tweede lid, van de Wet raadgevend referendum zijn 10.000 geldige verzoeken vereist. In totaal zijn 14.441 verzoeken ontvangen. Van deze verzoeken zijn er 961 ongeldig. Het aantal geldige verzoeken bedraagt 13.480. De controle van de verzoeken heeft plaatsgevonden door middel van een steekproef overeenkomstig de voorschriften in het Besluit raadgevend referendum.

Binnen zes weken na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin deze bekendmaking is opgenomen, kan iedere kiesgerechtigde een verklaring ter ondersteuning van het inleidend verzoek indienen. Een ondersteuningsverklaring wordt afgelegd door het tekenen van de lijst die de Kiesraad hiervoor beschikbaar stelt en die bij de voorzitter wordt ingediend.

's-Gravenhage, 13 augustus 2015

*H.R.B.M. Kummeling,
Voorzitter Kiesraad*

Het proces-verbaal inzake de beoordeling van het inleidend verzoek en een kopie van de lijsten waarop één of meer verzoeken ongeldig zijn verklaard, liggen gedurende twee weken na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin deze bekendmaking is opgenomen ter inzage bij de Kiesraad, Herengracht 21 te 's-Gravenhage.

Gedurende zes dagen na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin deze bekendmaking is opgenomen, kan een belanghebbende tegen het besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag.